

Seppo Lallukka

SUOMALAIS-UGRILAISTEN KANSOJEN VÄKILUKUJEN KEHITYS

Suomalais-ugrilaisten/uralilaisten kansojen asuma-alueet sijaitsevat hajallaan laajalla alueella, joka ulottuu Pohjois- ja Keski-Euroopasta aina Siperiaan saakka. Jo pelkästään tämä maantieteellinen seikka merkitsee sitä, että nämä kansat poikkeavat paljon toisistaan mm. kulttuurinsa, elinympäristönsä ja poliittisten olojensa puolesta. Myös väestöllisten piirteiden suhteen ne ovat erilaisia. Kun kaikkein pienimmät kansat muodostuvat vain muutamista sadoista tai kymmenistä ihmisistä, niin suurimpien ryhmien väkiluvut nousevat miljooniin.

Alustus luo katsauksen suomalais-ugrilaisten kasojen väkilukujen kehitykseen viime vuosikymmeninä. Aluksi esitetään joitakin unkarilaisiin, suomalaisiin ja virolaisiin liittyviä huomioita. Sen jälkeen tarkastellaan jonkin verran seikkaperäisemmin Venäjällä asuvien suomalais-ugrilaisten kansojen väkilukujen muutoksia.

Suomalais-ugrilaisten kansojen yhteenlaskettu väkiluku on noin 25 milj. Yli puolet tästä määrästä muodostavat unkarilaiset, joita arvioidaan kaikkiaan olevan noin 14 milj. Unkarin tasavallassa asuu 8,5–9,0 milj. unkarilaista. Vuodesta 1980 lähtien maan väkiluku on ollut jatkuvassa laskussa, ja nykyisin se on 9,8 milj. Unkarilaisten perinteinen asuma-alue ulottuu myös naapurimaihin. Koko Karpaattien altaan (Kárpát-medence) alueella asuu yhteensä noin 12,1 milj. unkarilaista. Vielä kymmenkunta vuotta sitten luku oli puolisen miljoonaa suurempi.

Vähenemisen pääsyyinä on syntyvyyttä korkeampi kuolevuus. Viime vuosikymmeninä Unkarissa vuosittainen kuolleiden määrä on ollut 30 000–40 000 syntyneiden määrää suurempi. Tämä on nopeuttanut väestön vanhenemista. Sellaisissa naapurimaissa kuten Romania ja Slovakia unkarilaisväestö vähenee myös assimilaation ja maastamuuton kautta. Unkarissa ongelmana on kouluttautuneen nuorison poismuutto, joka sekin osaltaan lisää väestön ikääntymistä.

Suomen väestö kasvaa niin luonnollisen lisääntymisen kuin muuttoliikkeenkin kautta. 2010-luvun alussa syntyneiden vuotuinen määrä ylitti 8 000–10 000 hengellä kuolleiden määrän ja maa sai vuosittain 14 000–17 000 henkeä muuttovoittoa. Vielä 1990-luvun alussa tilanne oli päinvastainen: väkiluku kasvoi pääasiassa luonnollisen lisääntymisen ansiosta. Kaikkiaan maassa on 5,5 milj. asukasta, ja kieleltään 90 % heistä on suomalaisia. Kaikki maat huomioiden suomalaisia arvioidaan olevan 6,0–6,5 milj.

Virolaisten maailmanlaajuisen lukumäärän arvioidaan olevan noin 1,1 milj. Viron tasavallan 1,3-miljoonaisesta väestöstä virolaiset muodostavat 0,9-miljoonaisen ryhmän. Unkarin tapaan myös Viron väestö vähenee, mutta väheneminen on alkanut myöhemmin, 1990-luvun alussa. Neuvostokauden jälkeen Viron väestö on vähentynyt 250 000 hengellä. Syyinä tähän on ollut sekä kuolleiden enemmisyys että tappiollinen muuttotase. Näistä tekijöistä viimeksi mainittu on näytellyt vähenemisessä pääosaa.

Maakohtaisten väestön luonnollista lisääntymistä koskevien tietojen pohjalta syntyy kuva, jonka mukaan suomalaisten määrä jatkaa verikkaista kasvuaan. Sen sijaan unkarilaisten ja virolaisten määrät vähenevät. Lisäksi vaikuttaa siltä, että unkarilaisten väkiluvun laskeva trendi on virolaisten trendiä jyrkempi.

Venäjän federaation vuoden 2010 väestönlaskenta eritteli yhdeksäntoista suomalais-ugrilaisiin tai samojedikansoihin kuuluvaa etnistä ryhmää. Näiden kansojen yhteenlaskettu väkiluku oli 2,4 milj., mikä vastaa 1,7 % koko valtakunnan väestöstä.

Suomalais-ugrialaisten vähemmistöryhmien väestöllinen ja erityisesti kielellinen eroosio ovat ilmiöitä, joiden historialliset juuret ulottuvat syvälle 1900-lukuun ja myös neuvostovaltaa edeltäneeseen aikaan. Tuntuista assimilaatiotappioista huolimatta Venäjän suomalais-ugrialaisten kansojen yhteinen väkiluku oli kuitenkin kasvussa aina neuvostokauden loppuun saakka. Maan koko väestöön verrattuna kasvuvauhti oli kuitenkin vaisu, lähellä nollakasvua. On selvää, että yhteinen väkiluku voi kätkeä alleen huomattavia kansallisuuskohtaisia eroja. Niinpä esimerkiksi mordvalaisten ja karjalaisten väkilukujen edelleenkin jatkuva lasku alkoi jo 1930-luvulla.

Neuvostokauden jälkeisenä aikana väestötrendien laskeva suunta on vahvistunut, käytännöllisesti katsoen kaikki suomalais-ugrilaiset väestöt ovat vähentyneet. Vuosien 1989 ja 2010 väestönlaskentojen välisenä aikana Venäjän suomalais-ugrialaisten kansojen yhteinen väkiluku väheni 850 000 hengellä, 3,2 miljoonasta 2,4 miljoonaan. Mainittujen väestönlaskentojen välisenä runsaan 21 vuoden mittaisena aikana nämä kansat siis menettivät neljänneksen väestöstään.

Nopeinta vauhtia supistivat karjalais-, mordvalais- ja komi-permjakkiväestöt. Yleiskuvasta poiketen muutamit Venäjän pieniin alkuperäiskansoihin kuuluvat ryhmät ovat osoittaneet vireää kasvua. Tässä suhteessa erottautuvat erityisesti nenetsit, mansit ja hantit.

Kokonaisuutena ottaen neuvostokauden jälkeisen ajan Venäjän demografista tilannetta on luonnehtinut väkiluvun väheneminen, joka on ollut pääasiallisesti seurausta kuolleiden enemmyydestä syntyneisiin nähden. Kaikesta päätellen suomalais-ugrialaisten kansojen luonnollinen lisääntymien on enimmäkseen noudattanut yleisvaltakunnallista mallia: se kääntyi 1990-luvun alkupuolella negatiiviseksi. Jonkinasteisena poikkeamana on kuitenkin se, että niin syntyvyyden kuin kuolleisuudenkin taso on hieman vastaavia valtakunnallisia osoittimia korkeampi. Pääpiirteiltään suomalais-ugrialaisten luonnollisen lisääntymisen malli kuitenkin vastaa yleisvenäläistä mallia. Tästä huolimatta suomalais-ugrialaisten kansojen väkiluku on koko maahan verrattuna vähentynyt moninkertaisella vauhdilla. Tämän eron syynä on assimilaatioprosessien kiihtyminen.

Väkilukutrendejä tarkastellaan valtakunnallisen kehityksen taustaa vasten. Koska stagnaatio ja vähenemien aiheutuvat pääasiassa assimilaatiosta, huomio kiinnitetään paljolti siihen. Tarkastellaan myös ”pohjoista anomaliaa”, eli eräiden pohjoisen pienten kansojen kasvua.

Suomalais-ugrialaisten kansojen perinteiset asuma-alueet sijaitsevat pääasiallisesti syrjäseuduilla, missä viime vuosikymmenten supistuva demografinen kehitys on tuntunut voimakkaampana kuin koko maassa. Näissä oloissa suomalais-ugrialaisten kansojen ongelmat tiivistyvät ikään kuin kahden poolin ympärille. Yhtäällä on kuihtuva maaseutu ja sen kyläyhteisöt, joissa vähemmistökulttuurit elävät omaa elämäänsä. Niiden väestöllinen perusta kuitenkin murenee ja sosiaaliset ongelmat kärjistyvät. Toisaalla ovat urbaaneihin ympäristöihin hakeutuneet suomalais-ugrialaisten kansojen edustajat. Kaupunkien asujaimistosta he muodostavat melko pieniä vähemmistöjä, ja monet heistä ovat haluttomia pitämään näkyvillä omaa pääväestöstä erottuvaa etnistä taustaansa. Eniten suoranainen kulttuurinen sulautuminen verottaa kaupunkeihin muuttaneiden jälkeläissukupolvea.

Etniset identiteetit ovat vahvasti tilannekohtaisia. Identiteettien kilpailutilanteissa suomalais-ugrilaiset ryhmät ovat yleensä olleet häviävänä osapuolena. Assimilaation nettovirta ei kuitenkaan välttämättä käy jatkuvasti samaan suuntaan. Esimerkiksi 1980- ja 1990-lukujen taitteessa etninen

tiedostaminen vahvistui monissa vähemmistöryhmissä, mikä joksikin aikaa hillitsi assimilaatiota. Kokonaisuutena ottaen Venäjän suomalais-ugrialaisten kansojen demografinen tilanne on 1990-luvulta lähtien kuitenkin vaikeutunut, eikä helpotusta siihen ole näkyvissä. Vastassa on väestöllinen kapeikko, koska hedelmälliseen ikään ovat nyt tulossa 1990-luvun loppupuoliskon ja vuosituhanten vaihteen erittäin pienet ikäluokat. Ne tuskin tuottavat sellaista jälkeläiskertymää, että se kompensoisi niin väestörakenteesta aiheutuvan vajeen kuin assimilaatiotappiotkin. Todennäköisimmin väestökäyrät jatkavat laskuaan.